գործադրել։ Դրանից հետևում է միայն այն, որ կառավարութիւնը աւելի ազատամիտ է, քան թէ նոյն ինքն հասարակութիւնը, որ դեռ այնքան նախապաշարված, խաւար, յետադէմ, մոլեռանդ և բռնամիտ է, որ ինքն իր ձեռքով կաշկանդում է իր սեփական գործունէութիւնը, քանի որ կառավարութիւնը նրան տալիս է լայն ասպարէզ գործելու, միայն թէ կանոնադրութեան մէջ, ինչպէս բազուկի ընկերութեան կանոնադրութեան մէջ, որոշ և ճիշդ կերպով գծագրված լինէր ընկերութեան գործունէութեան շրջանը։

Վերջացնում ենք յօդուածը կրկնելով որ յունվարի 25-ի ժողովի նախագահը բոլորովին անընդունակ եղաւ հասկանալ իր պաշտօնի նշանակութիւնը։ Վախ նա երբէք իրաւունք չը պէտք է տար ժողովին անպատուել նախկին ժողովի վիճակը և արդէն մի անգամ վճռած հարցը նորից քննութեան և քուէարկութեան ենթարկել, իսկ եթէ հարցը յաջողցնում վերքննել արդէն վճռած խնդիրը, նախագահը, նախ քան թէ թոյլ տար այդ խնդիրը վերքննելու, պարտաւոր էր առաջարկել ժողովի քուէարկութեանը մի ընդհանուր հարց. կամենում է արդեօք ժողովը կայացնել մի վճիռ, որով թոյլ տրվէր իւրաքանչիւր ժողովին նորից վերքննել, և քուէարկութեանը ենթարկել նախընթաց ժողովների ամէն վճիռները։ Այս այնտեղ անցնել դէպի մնացեալ հարցի վերքննութիւնը։

Դ. Ա.

ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱ

Թիֆլիսի քաղաքային դումայի յունվարի 19-ի նիստի ժամանակ ձայնաւոր Ն. Դ. Զաքարով ասաց հետևեալ ճառը։

Մեր այսօրվայ նիստով քաղաքային հասարակական վարչութեան գործունէութեան եռամեայ շրջանն է ըսխփվում։ Եթէ մի հայեացք գցենք մեր վերամակ անցածի վրա, ցաւելով պէտք է խոստովանենք, որ մեր գործունէութիւնը ոչ թէ միայն չը գրաւց հասարակութեան համակրութիւնը դէպի ինքնավարութիւնը, այլ ընդհակառակը սոսկից նրան կասկածելով և անասրելութեամբ վերաբերվել նոր կարգերի ազդեցութեանը և բարերար ազդեցութեանը։

Առհասարակ իր անտեսութիւնը փարելու համար մեզ ընծայող հասարակութիւնը անբաւական է մեզանից։ Մեր կարգադրութիւնները միայն նախանշանների պատճառ են դառնում։

Հարց է ծագում, թէ ո՞վ է մեզ զրկում քաղաքային կանոնադրութիւնը հասարակական վարչութիւններին ընդարձակ իրաւունք է տալիս բարի գործելու համար։ Չէ որ մենք էլ կարող էինք հասարակութեան օգուտ տալ։ Չէ որ ձայնաւորներից մոտ 30 մարդ հասարաբանականներ են։ Չէ որ մենք ինտելիգենցիային ենք պատկանում և շատ լաւ գիտենք, որ ինքնավարութեան նպատակն է նպաստել քաղաքի ազգաբնակութեան բարգաւաճութեանը և բարօրութեանը, որ ինքնավարութեան յատանիշներն են պարտականութիւն և յարգանք դէպի օրէնքը, որ նա չէ շատ բերում ապօրինութիւնը, բռնութիւնը և անիրաւութիւնը։ Իսկ մենք ամէն միջոցներ գործ դրինք անբաւականութեանը պատճառ տալու համար։

Գործանի պարտականութեան ժողովարքին շնորհած ընդարձակ իրաւունքը, մենք գաղափարներ էինք կազմում, որպէս զի մեր կողմից ձայնաւորները բնարվին, որպէս զի հեռացնենք վարանական և արշեսաստ զասին պատկանող ընտրողներին։

Ա յդպիսի փարմանքը ամենակարարաբար է ինքնավարութեան համար։ Դրանց հետևանքն այն է լինում, որ հասարակական պաշտօնեաներ սառնում են մարդիկ ոչ թէ իրանց անձնական արժանաւորութեան և այն համարման համեմատ, որ նրանք առնեն մասնաւոր կեանքում, այլ արտաքին ազդեցութեան և աշխատանքների օգնութեամբ։

Գործանի բնակիչների բարօրութեանը նպաստելու, մենք նրանց վրա ապօրինի հարկեր և տուրքեր էինք դնում։ Մենք նրանց զրկեցինք հասերի հողերից և թոյլ չը տուինք անխիղճ արածանցել իրանց ընտանի անասուններին։

Մենք սարսում էինք տանտէրերին մարդել փոքրոները և այդ կարգադրութիւնը չը կատարելու համար նրանց բանտն էինք դնում և դրամական տուգանքներ էինք նիստարկում։

Մենք շնութիւններով ծածկեցինք Սարգասեանց և Հաւլաբարի փոքրոները ի վնաս տանտէրերին։

Շատ բնակիչներից մենք աւելի փող առանք, քան թէ նրանց պէտք է տային քաղաքային հարկերի համար։

Մենք փող էինք առնում Հաւլաբարցիներից, ծախելով նրանց վրա նրանց սեփական կոյքերը։

Գործանի ժողովրդին ծանրաբեռնող թանգութեան առաջն առնելու, մենք պարտանեցինք այդ թանգութիւնը, փոփոխելով նախկին դումայի կարգադրութիւնը իրաւունքներ ամէն մի հերթերների գլխը դնելու մասին։

Հասարակական փոգերը մենք ծախսում էինք ապարդիւն, անմպատակ և գաղարի բաների վրա և քիչ էր մնում Թիֆլիսը երկու միլիոն պարտքի տակ դրէինք թէ որ անհրաժեշտ շինութիւնների պատրաստկով։

Ամբողջ վեց տարիների ընթացքում մեր բերդման մէջ մի կոպէկ անգամ չը ոչնչացաւ մեր քաղաքի խեղճերի և ազքատների համար։

Բացի այդ բոլորը, մենք աշխատեցինք վերջ դնել այն հոգատարութիւնը և ուշադրութիւնը, որ իշխանութիւնը գործադրում էր մեր քաղաքի վրա, նեղիմաստասպես դրան օգնելով թիֆլիսին գաղարեցրին տալ կատարելական օգնութիւններ։

Ահա մեր մեղքերը ինքնավարութեան գոյատևելի դէմ։

Այս բոլորից յետոյ, երբ մենք դրի իսկ ակզբից խոստացինք ինքնավարութեան զարգացման հիմունքները, տարբեր չէին արդեօք ձայն բարձրացնել այդ ինքնավարութիւնը պաշտպանելու համար, երբ կառավարութիւնը միշտանց մեր նպատակը չատ լրիվ ձևերից—ինքնիշխանների պաշտպանելու համար։

Հասկանալի է, որ գործերը այդպէս կառավարելու ժամանակ, հասարակութեան անբաւականութիւնը կատարելապէս հիմնարար և իրաւացի է։

Նոր տարվայ համար ես ցանկանում եմ, որ այսուհետև մեր գործունէութեան նպաստեր հասարակութեան բարօրութիւնը լինի և ոչ թէ այլ որ և է շարժառիթներ։ Միայն այդ ճանապարհով մենք կարող ենք զարգացնել հասարակութեան սէրը դէպի ինքնավարութիւնը, ստանալով նրա համակրութիւնը և հաւանութիւնը, և պատրաստել նրան, որ ապագայում կարողանայ ըմբռնել և ընդունել աւելի լաւ և ընդարձակ հասարակական իրաւունքներ։ Իսկ էնթիկներս անելը, ինչպէս որ այդ պատահեցաւ անցեալ տարի Հայի վարձման համար հարցի պատճառով և ինչ որ 100,000 ր. կոպեկներ համարյա ոչնչացրին հասարակական օրինաւոր ներկայացուցիչների համար։

Ապացին գործը, որ մենք ներկայ տարվայ ժողովների ժամանակ պէտք է քննենք, քաղաքային բրնդեան է։ Դրա մէջ մենք շատ բան կը գտնենք, որ տանջին քրնեանների արժանի է։ Մենք պէտք է յիշենք, որ քաղաքային գանձարանը մրնում են մեր բնակիչների աշխատասիրական փոգերը և որ այդ փոգերը նոյն իսկ նրանց բարօրութեան համար պէտք է ծախսվին։

Ուրեմն մենք, իբրև հասարակական շահերի պաշտպաններ, պէտք է տեսնենք, որ բնակիչներից իւրաքանչիւր կոպէկի վերդնելը օրէնքի համեմատ, բարեխիղճ և իրաւացի լինի և որ ծախսեր անվնէն մեր ինքնավարութեան վրա դրած պարտականութիւնները կատարելու և բնակիչների իսկական պէտքերին բաւականութիւն տալու համար։

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Յունվարի 20-ին

Բերլինի կանցլերատ իշխան Բիսմարկ հայ պատգամաւորներին ասաց՝ «Նորը հնից նրանով տարբեր չատ բան առանցքին, որ իրանց համարել տուին Լեյպցիգում։ Հեղեկատուական գրասենեակի տասի խոսքերի նշանակութիւնը մենք, հարցրա, պիտի ցիր չը գնանենք, որչափ էլ պատասխան մերժաբարութեան բնաւորութիւն կրէին նրանց մեր տրամի համար... Այդ խոսքերից յետո մենք չենք տեսնիլ որ ասենք. եթէ ուզում ենք, որ հայոց հարցը չը մնայ միայն անվերջ հարց, հարկաւոր է անշուշտ գիտել լրագրական պրոպագանդային։ Այս այն գործը և միանգամայն յուսալի միջոցը, որով մենք կարող ենք կանգ առ հասարակ հոգ պատասանել Լեյպցիգի մէջ. գրանց նրա հասարակական մրցակցը և համակրութիւնը ու. այդպիսով ճշտում գործել այն քաղաքական փոխարերի վրա, որոնք անարիւում են ընդհանուր աշխարհաքաղաքական գեղեր։ Այս ամենը շատ պարզ և վճռական կերպով յայտնեց «Մշակը», առանցքելով մի քանի ժամանակ առաջ Գենեվ մի հայոց զրագան որ և իցէ մի լրագրատուր կենդանանում, բայց ներքի համարված լինելով, որ այս առանցքելու իրաւարարութիւնը անարատ է մի պարզապէս անասարեր ժողովրդի մէջ. ինչպէս հայոց ապրի է. «Մշակը» նորերս գտաւ մի ուրիշ ասելի նիշտ և ասելի զարմանալի գանանչ այն հայոց քաղաքական բնակիչները պաշտպանելու համար, այլ ես հայոց ազգասիրական վերաբերութեան զրելը պրոպագանդա անելու, և նրան ասմնեալու կոմերիոյ Լյոբոպոլիս ներկայացնելու համար։ Այդ մէջոցը Հայաստան կ. Գրելիս և Լյոբոպոլում մի երկու երեք ընդհանուն և յայտնի հայ պարլիյիսմաներ պատնէն է, որոնք բարդարվին ապարանքի լինելով, կարգադարդին աշխատանքներ ասա, ֆրանսիական և անգլիական լրագրներին, տարածելով նրանց մէջ այն մարդերը և անգլիամիներները, որոնց խնամքը հասանելի է միայն իր ազգը քաջ ճանաչող մի հային։ Ինչպէս, ինչ կարող են անել երկու երեք այսպիսի մարդիք. պատանդելով իրանց ազատութեան համար գուցէ քսան հազար բարքից ոչ ավելի, բարդարվին անմարին կը լիներ կատարել դան մի ուսանելի հայկական զրագան, որի գոյութիւնը ապահովելու համար, եւրոպական մամլով, հարկաւոր է առնուազն 100—150 հազար բարք. ինչպես նիմնական ֆոնդ։ Իսկ եթէ երեք տարի չը կարողանանք ապահովել, գոնէ պիտի մնանենք հնոց երկուսը, հնոց մենք ունենալու վրա, քանի որ հայկական զրագան ունենալը պէտք չունի քան չէ մեզ մոտ Բայց մենք մի կամ երկու տարի էլ չէ կարող ապահովել նոյ հասարակութիւնը իր ազգի մի այդպէս անհրաժեշտ բնաբերութիւնի համար,—դեռ կարծում,—վասնզի ինչպէս բարդ սրտով համեմատ «Մշակի» յայտնած մարդերին, ներքոյ սասարպարները ազատեցան են իրանց լուսան այն ցանկութեանից, որ նա, մանելով «Մշակի» խմբագրի կոստարեալ ազատութեան տակ, մեզ խոպոպանութեան մէջ մնենն այն մասանակ, երբ կը գտնվեն հարկաւորաչափ համակրողներ այս գործին, որոնց նոյնատարութեանը կը համեմ մեր բոլոր մի նրանց գասարդ գասարդ։ Այդ մասանակ հաւատամ ենք, որ ամբողջ հայ հասարակութիւնը ամենայն ուրախութեամբ լիարդ իրաւունք կը տայ «Մշակի» խմբագրին, ինչպէս այս բանի սկզբնաւորաւորը հարկ, նա արժանի կը գտնվի և որը կը համեմատի ընդունել նրա առաջարկը...

Պատասխանենք, որ հայ հասարակութիւնը կը կասարի իր հանձնարարի մէջ մնալով լաւ պարտաւորութիւններից գոնէ հնոց մենը, մանաւանդ երբ նրանց պատրաստին հարկաւոր է բարդարկան ազնիւ թիւնն հայնեալ, որ նրա անդարդ ազգերը եւրոպական կարմնանների առաջ անենալ իրան նպաստող եւրոպական լրագրների մասին, ապա եթէ ոչ, ինչպես անհարկեալ ֆեն. Բրայս Ներսէսին, նրա յարգանքն ազգանքերը կարող են կարմնանների մասնարանութեան տալ Մինչդեռ տարի բան կը լիներ երբ նոյն եւրոպական՝ ասա, ֆրանսիական, գերմանական և անգլիական լրագրիները իրանց յիշեցնեին անդարդ եւրոպական արվարձանների հայոց վիճակի մասին։

Ժամանակ է գործելու... լը լինենք հոյց հարցը քննելու պատասխանատուներ...

Ուշարկելով բնդ ամին հարիւր չարա (104 ր.) բաւը. կը ինդրեմ պատասխի խմբագրութեան տալել նորաբաստեալ անունները. Ի. Միրզեանց 5 ր., Ց. Անմեսով 5 ր., տիկին Ա. Լազարեան 5 ր., Վ. Գասանեան 10 ր. Ց. Մկրտչեան 2 ր. Ֆ. Ի. Խաչատան 3 ր., Կարապետ Գասով 10 ր. Դէլրդ Վարդան Շիշմանեան 5 ր., Խոսխիմեանց 10 ր., Ս. Դաւրվեթլիկեանց 1 ր., Փ. Վարդանանց 1 ր., Ն. Մարգարեանց 1 ր., Գ. Մարգարեանց 5 ր., Աբրամ Դաւրն 1 ր., Ս. Մկրտչեանց 1 ր., Մ. Մարգարեանց 5 ր., Степанъ Барзаусовъ 3 ր., Գ. Յեր-Սանեանեան 5 ր., Ա. Լիսիմեանց 3 ր., Լուսիկեան 3 ր. Ա. Խաչանեանով 10 ր., Ի. Հարիմեանեան 5 ր., Եղիազարեանց 3 ր., Գրիգոր Շերիմով (վրացի) 1 ր. ստրոյ Մ. Գենջեան 1 ր.

Վերջերս անձնիկ խոստանում են ոչ միայն իրաւարարութիւնը տարի այս ժամանակին ուշարկել նոյն պարզը «Մշակի» խմբագրութեանը, այլ և բան կարգարեանն, տարաց տարի ուսանցնել տարարարութեան գանանց և նպաստել անգամների թիւը ուսանցնել։ Սարարարութիւնը չարամանում է։

Դաս. Լազարեան

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

Յունվարի 10

Անցեալ գիկտեմբեր ամսի 25-ին պատանիներ Ա.Խաչատրյանի բնակիչ ս. Ց. Լուսիկ վարդանեանի տանը, ընդհանրի ուրիշներով ասարարար